כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וירא ■ ט"ו מרחשוון ה'תשע"ו ■ 28.10.2015 ■ גליון מס' 349

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

אורחים בלתי קרואים
בצפרא דשבתא, בטרם החלו להתפלל תפילת שחרית בבית מדרשו של רבי ישעי"ה מקערעסטיר זי"ע...
המשך בעמי 2

תוהו ותיקון
המים הם סמל לחכמה ולשפע אלוקי, ויש להבחין בין שני סוגי שפע כזה, המסומלים בידי הטל והמטר...
המשך בעמי 3

לא לאבד את צלם האנוש
ברוך ה' וברוך שמו, אנו רחוקים מכלי המשחית האינטרנטי ומכלי התקשורת, אך אני עני משתמש...
המשך בעמי 4

שוויית חורף
החלטתי לא לומר קדיש על אמי שתחי' אינה נכונה, ומעתה והלאה כן אצטרך לאותן נשים האומרות קדיש בבית הכנסת בשכונתי...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
יום כיפור שני של גלויות
תמיד ידעתי שהחיים מלאי הפתעות. אך ככל שאני מחשיב עצמי לבקי ומנוסה, שום דבר לא הכין אותי לסיפור הזה...
המשך בעמי 6

שביבים
ונתן לך רחמים...
הערב (ד' חשון) הילולת הגה"ק רבי קלונימוס קלמיש מפיאסצנא זי"ע. אם זכיתי לגעת בקצה קצהו...
המשך בעמי 8

פרשת וירא

הכנסת אורחים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

מסורת בידינו שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה עד שלא ניתנה (קידושין פב כ) וחז"ל למדו זאת מהכתוב: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי, מצוותי חקותי ותורותי" (בראשית כו ה). והנה בעוד שאת שאר המצוות שקיים אברהם אבינו אין התורה מציינת לנו, הרי את מצות "הכנסת האורחים" מתארת לנו התורה בהרחבה ומפרטת לנו בה פרטי פרטים כיצד קיים אותה אברהם אבינו. התיאור המפורט שבתורה בא ללמדנו איך מקיימים מצוות הכנסת אורחים כמו שהסיק מרן "החפץ חיים" בספרו "אהבת חסד" (ח"ג פ"ב), ובו הוא מפרט את ההנהגות בהכנסת אורחים שיש ללמוד מאבינו אברהם.

כבר בתחילת הפרשה אנו לומדים את חשיבות מצות הכנסת אורחים, שהרי היו לאברהם כל הסיבות שלא לעסוק בפעם הזאת בהכנסת אורחים, מלבד מה שהיה חולה (יום השלישי למילתו), הרי בחוץ שרר חום כבד, שכל אחת מהן מספיקה לפטור את האדם מהמצווה, ואעפ"כ אין אברהם מסתגר באוהלו, לא מפני החולשה ולא מפני החום, אלא יושב בפתח האוהל ומחפש עוברי דרכים להכניסם לביתו. (אמנם לפי "החפץ חיים" אין לדרוש מאמץ כזה מאנשים רגילים), ועם זאת אפשר ללמוד מהתנהגות זו של אברהם, שבתנאים רגילים אל לו לאדם להמתין עד שיתדפקו האורחים על דלת ביתו ואז להכניסם לביתו, אלא גם אם אין אורחים באים לביתו, יבקשם בחוץ, ואף ילך לקראתם להכניסם לביתו. כמו כן יש ללמוד ממה שאברהם אמר: "יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם", שעל המארח להציע לבא מן הדרך תחילה מים לרחצה, (מקלחת צוננת או אמבטיה חמה), שגם הם בכלל הכנסת האורחים. ובזמן שהאורחים ממתינים עד שהמארח יכין את סעודתו, בזמן הזה על המארח להציע לאורחיו מנוחה (ככתוב: "והשענו תחת העץ"), שינפשו מטורח הדרך.

גם בהכנת הסעודה לומדים אנו מאברהם כיצד לנהוג: אם המארח רואה שהכנת הסעודה תארך זמן רב, אל לו לתת לאורח להמתין רעב עד שיסיים להכין את כל הארוחה, אלא יגיש לאורח את המנה ראשונה מיד כשהכינו אותה, כמו אברהם שאמר: "ואקחה פת לחם וסעדו לבבכם", ואח"כ יגיש להם מנה שנייה, ולא לתת לאורח להמתין ברעב עד גמר הכנת כל הסעודה. ועוד לומדים אנו מאברהם, שלמרות שהיו לו הרבה עבדים ושפחות, אין אברהם מוסר את קיום מצות הכנסת אורחים לאחרים, אלא הוא עצמו עומד ומשרת לפני אורחיו כל עת האכילה ("ויתן לפניהם והוא עומד עליהם"), ועם זאת מוצא אברהם לנכון לשתף במצווה זו גם את בני ביתו (ככתוב: "ויתן אל הנער [הוא ישמעאל - רש"י] וימהר לעשות אותו"). ועד כמה היה החינוך להכנסת אורחים מושרש בבית אברהם רואים אנו זאת לאחר ימים אצל לוט, שהיה מוכן בסדום להכניס אורחים אפילו תוך סיכון עצמו.

וכך מסכם החפץ חיים בספרו (שם) את מה שיש ללמוד מפרשת הכנסת האורחים של אברהם: "כשיבואו אורחים לביתו של אדם יקבלם בסבר פנים יפות וישים מיד לפניהם לאכול כי אולי העני רעב ומתבייש לשאול. ויתן לפניהם בפנים צהובות (שמחות) ולא בפנים זועפות, ואף אם יש בלבו של המארח דבר דאגה (פרטית שלו) יכסנה בפניהם. ואם ילינם בביתו ישכיבם במיטב מיטותיו כפי הראוי להם כי גדולה מנוחת העייף, ולפעמים המשכיבו עושה לו טוב יותר מהמאכילו ומשקהו". ולאחר האירוח יש לקיים מצות לוויה, בפרט אם האורח אינו יודע היטב את הדרך, או אם הדרך מתפצלת לכמה דרכים, מצווה רבה היא ללוות אותו ולהראות לו הדרך הנכונה, ולפחות יברר לו היטב קודם יציאתו את הדרך הנכונה שלא יכשל בהליכתו, וזהו עיקר מצות לוויה. ומסיים שם החפץ חיים: "ומה טוב שיהיה לאדם חדר מיוחד בשביל האורחים על כל פנים ללינתם. וכבר נהגו בכל ישראל לעשות חברה מהכנסת אורחים המתחזקים במצווה זו ואשרי חלקם".

אורחים בלתי קרואים

בצפרא דשבתא, בטרם החלו להתפלל תפילת שחרית בבית מדרשו של רבי ישעי׳ה מקערעסטיר זי״ע, (רבי ישעיה שטיינר (מכונה ר׳ ישעיה׳לה מקרסטיר (קערעסטירער)) (ה׳תרי״ב (1852) - ג׳ באייר ה׳תרפ״ה (1925)) היה מייסדה של חסידות קרסטיר, שימש כאדמו״ר בעיירה קרסטור (בשמה המלא: Bodrogkeresztúr) שבהונגריה. אביו נפטר בהיותו בן שלוש. בגיל שתים עשרה אמו שלחה אותו לבית האדמו״ר רבי צבי הירש פרידמן מליסקה אשר מינה אותו בהמשך למשמשו. לאחר פטירת רבו הקפיד לחתום כמשמשו של הרבי מליסקא. כן היה מתלמידי רבי חיים הלברשטאם מצאנז. לאחר שנפטר רבו החל להתפרסם כ״בעל מופתים״ ורבבות חסידים באו לחצרו.בחוגים רבים משתמשים כיום בתמונתו כסגולה לשמירה מפני עכברים.) נעצר לפתע רכב ליד פתח ביהמ״ד ושני יהודים מעיר הבירה בודאפעסט ירדו ממנה, ונכנסו לביהמ״ד ושאלו היכן נמצא ה׳טשאדא רבי׳ (בהונגרית: הרבי הפלאי). מיד קמה מהומה גדולה בביהמ״ד, הישמע כזאת, שיהודים יחללו שב״ק בריש גלי. להגיע ביום שב״ק מחוץ לתחום ועם רכב, לביהמ״ד, ולא עוד, אלא שמבקשים לפגוש את הרבי, ויאבו כל הנוכחים בבית המדרש לדעת האיך יתנהג הרבי כלפיהם. למעשה היו שני יהודים אלו רחוקים מכל זיק של יהדות, ולא ידעו מאומה אודות שמירת שב״ק ושאר עיקרי התוה״ק, וכלל לא עלתה על דעתם, כי בהגיעם לבית הרבי בעצם יום שב״ק ברכב, מרגיז מאד את כל הרואים אותם בקלקלתם. סיבת בואם אל הצדיק הייתה, משום שנסתבכו בעסקי מסחרם, והוזמנו למשפט קשה, וכאשר הגיעה לאזניהם שמעו של ה׳טשאדא רבי׳ מקערעסטיר, המחולל ישועות נפלאות, החליטו לנסוע אליו לשמוע עצתו ולקבל ברכתו. ובהיות שביום שב״ק הם פנויים ממלאכתם, על כן בחרו את יום השבת לנסוע לקערעסטיר, וגם לחזור תיכף ומיד עם הרכב בעצם יום השב״ק רח״ל, אחר שיתייעצו עמו כאשר הבחין ביהודים אלה, אמר לאחד הגבאים שיוליכם לחדר שבקצה הבית, ויכין להם מידי דמזוני, שיסעדו לבם וינוחו מטורח הדרך הקשה, ויאמר להם כי אחרי גמר התפילה, הוא יכנס אליהם לשמוע בקשתם. בגמר התפלה נכנס הרבי אל החדר בו ישבו היהודים מבודאפעסט, ופתח ואמר להם א גוט שבת, אבל לא הושיט להם את ידו לשלום כנהוג. הוא התנצל בפניהם ואמר להם, אורחים רבים מחכים עלי, שאסעוד עמהם סעודת יום שב״ק, ולכן אין לי כעת פנאי לדבר עמכם, ואחר הסעודה אפנה אליכם לשמוע בקשתכם, היהודים מבודאפעסט סברו וקיבלו להמתין עד שיתפנה אליהם. כאשר ארכה השעה, יצאו היהודים האורחים מן החדר שהוקצה להם, והתהלכו בחצר הלוך ושוב, וכשהגיעו לבית המדרש, נתגלה לעיניהם מחזה נפלא שלא ראו מימיהם,

עשרות יהודים יושבים ליד שולחנות מכוסים במפות לבנות, על השולחנות מונחים יין וחלות, משרתים מחלקים לכל המסובים ממאכלי השבת, ובין מאכל למאכל משוררים זמירות שב״ק ברוב שמחה והתלהבות ובראש השולחן יושב הרבי אשר פניו הטהורות מאירות ומשפיעות אור דקדושה על כל

הנוכחים. היהודים מבודאפעסט נדהמו מן המחזה הזה, ונכנסו לביהמ״ד והתיישבו ליד אחד השולחנות הריקים, ונטלו חבל גם המה בסעודת צפרא דשבתא, הרבי שירע, כי בדעת שני האורחים לחזור לביתם בעצם יום שב״ק, על כן האריך בסעודה עד שכבר פנה יום והוצרכו להתפלל תפילת מנחה, ותיכף אח״כ לערוך סעודת רעווא דרעווין, וכמו כן האריך בסעודה שלישית עד שעה מאוחרת, בכדי שלא יוכל להתפנות אליהם עד אחרי יציאת השבת.

אחר תפילת ערבית והבדלה על הכוס, קיבל הצדיק את היהודים מבודאפעסט, והאזין לבקשתם, ובגמרם להשיח לפניו את מצוקתם, התנצל ואמר להם בלשון רכה, תמחלו לי על שעכבתי אתכם כל כך, כי לא היה לי פנאי להתפנות אליכם ולשמוע בקשתכם עד הנה. תדעו שהיום שעבר, יום שבת קודש הוא, בו שבת הקב״ה מכל מלאכתו אשר עשה בששת ימי הבריאה, ולכך ציוה לישראל עם סגולתו לקדש יום זה, לשבות בו ולנוח בו, וציוה עלינו בתורתו הק׳: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קודש לה׳, ואסור לעשות ביום הזה שום מלאכה, וכמובן גם לא לנסוע עם רכב ביום השבת. בשפה ברורה ונעימה הסביר להם תוקף קדושת שב״ק, וכאשר סיים את דבריו, אמר להם, אם תקבלו עליכם לשמור שבת מהיום והלאה, לבל לעשות בה שום מלאכה, אתפלל עליכם שהקב״ה יושיעכם מצרתכם, ותצאו זכאים מן המשפט הקשה הצפוי עליכם.

היהודים אשר עד כה זרים היו לגמרי לכל עניין של יהדות הושפעו מאוד מדבריו אשר יצאו מעומק קירות לבבו הטהור, והבטיחו לו לשמור שבת כראוי מעתה ועד עולם. הרבי האציל עליהם את ברכת קודשו, שיצאו זכאים במשפט, והלכו להם לדרכם, היהודים חזרו לבודאפעסט ובסייעתא דשמיא יצאו זכאים במשפט כאשר ברכם הרבי, ומהיום ההוא והלאה שמרו שב״ק כדת וכהלכה, ובמשך הזמן נתקרבו לשמירת התורה וכל המצות, עד שזכו ויצאו מהם דורות ישרים ומבורכים.

תוהו ותיקון

/ משיחותיו של הרב יצחק גינזבורג שליט"א

המים הם סמל לחכמה ולשפע אלוקי, ויש להבחין בין שני סוגי שפע כזה, המסומלים בידי הטל והמטר. אך עקרון בסיסי בתורה קובע כי "זה לעומת זה עשה א-להים": לכל דבר חיובי יש מקבילה שלילית. בלשון הקבלה והחסידות, לכל דבר בעולם יש גרסת "תוהו" ראשונית ופרועה, וגרסת "תיקון" מבוררת ומסודרת יותר. עלינו להבחין בין הטל והמטר של התהו לבין גרסאות התיקון שלהם.

מטר התהו מתבטא ברתימת התנועה הקווית ומכוונת-המטרה אל עבר יעדים חיצוניים גרידא, כמו צבירת הון ורכוש, עשיית שם לעצמנו, בניית מעמדנו וכו'. המבינים שיעדים אלו נובעים מהשתעבדות לנוחיות ולסמלי מעמד, נוטים לבחור במקומם ברוחניות הרפויה נוסח הטל; אך ישנה אפשרות נוספת: לנתב את התנועה ה'מטרית' אל עבר תכלית נעלית - לשאוף, באופן פעיל ונמרץ, אל עבר התעלות רוחנית. זהו מטר התיקון. הבוחר בו ממשיך להיות בבחינת גשם, אלא שכעת הוא כמו ממטיר מלמטה למעלה.

מה עם שני סוגי הטל-בטלה? ובכן, הזן השלילי של הטל הוא כמובן בטלנות - ניצול הרפיון והשלווה המזוהים עם רוחניות, לצורך הסוואת המשאלה הפשוטה של השתמטות מאחריות וקבלתנו העצמית ללא תנאי. הזן החיובי של הטל הוא מה שמכונה בחסידות ביטול, ונחשב למדרגה הגבוהה ביותר של עבודת ה' - חיבור לאינסוף שברא אותנו עד כדי אובדן תחושת הישות העצמית (כמובן שכדי להגיע לביטול חייבים קודם כל להודות עד כמה איננו מבוטלים, דבר הנקרא שפלות, אך גם זה סוג של טל - ההרפייה מהשאיפה המאומצת לבטל עצמנו).

אם נתבונן טוב, נשים לב שהמאפיין את הסוגים המתוקנים של הטל והמטר הוא שהם מקיימים מה שנקרא 'התכללות': כל אחד מהם מכיל יסוד מהשני. המטר המתוקן - השאיפה להתעלות רוחנית - מכיל בתוכו משהו מהטל, מכיוון שהוא כרוך בהתבטלות לדבר נעלה יותר, אליו שואפים; והטל המתוקן - הביטול הרוחני לקב"ה - מכיל בתוכו משהו מהמטר, מכיוון שהוא מגדיר מושא אליו הוא מתבטל ושואף להתקדם אליו. אכן, זהו ההבדל היסודי בין עולם התהו לעולם התיקון: בעולם התהו הדברים נפרדים ומנוגדים באופן מוחלט, ואילו בעולם התיקון הם מתרכבים זה עם זה ומכילים זה את זה. זה בדיוק מה שהופך אותם למתוקנים.

מעבר לעצם ההתכללות בין הטל והמטר המתוקנים, ברור שהדבר הטוב ביותר הוא ממש לשלב אותם - להיות גם טל וגם מטר בו-זמנית. כיצד נראים חיים כאלה? את המושג המתאים ביותר לכך בחסידות טבע הבעל-שם-טוב בעצמו, והוא נקרא "זריזות במתינות". חיים של זריזות במתינות צועדים נמרצות קדימה מתוקף תנועתו המהירה של הגשם, אך בה-בעת הם ספוגים כל הזמן ברוּחַ החשאית של הטל הממלאת אותם במנוחה פנימית.

משילוב הטל והמטר המתוקנים אנו יכולים ללמוד על אופיו של השילוב הבלתי מתוקן, זה המחבר את המטר והטל של התהו - שילוב ההישגיות החיצונית עם הבטלנות. נשמע בלתי אפשרי? למרבה הצער, זהו השילוב הרווח ביותר בעידן המודרני, שניתן להגדירו "המטרה: בטלנות!". הכוונה היא כמובן למסלול הבורגני המקובל, בפרט בארה"ב, של התמסרות מוחלטת לקריירה בחצי הראשון של החיים, רק כדי לשקוע בפנסיה עצלה בחציו השני.

[כותרת משנה] בין ארץ-ישראל למצרים

במסורת היהודית מקובל לראות את ארץ ישראל וארץ מצרים כשני אבי-טיפוס של תודעה, וזאת, למרבה העניין, דרך השוואת סוגי משק המים שלהם.

ארץ ישראל, נטולת האגמים והנהרות הגדולים, היא ארץ התלויה כולה בגשם. מצד אחד זה יוצר מציאות קשה של תלות בשמים, אך מצד שני כאשר הגשם כבר מגיע, אין צורך במערכות השקיה מסובכות - החקלאי גומר לעבוד והולך לישון והשמים נותנים לו גשם היישר להיכן שצריך. מציאות זו מסמלת את סוג התודעה שאמור לאפיין את ארץ ישראל: במקום להישען על מקורות בטחון ארציים (נהרות) עלינו לשאת עינינו לשמים תמיד בתפילה לברכה (גשם); וכשאנו נעשים ראויה לברכה וזוכים בה, היא מגיעה וחודרת ישר אלינו.

בארץ מצרים לעומת זאת הגשמים אינם חשובים, שכן הנילוס האדיר מפרה תמיד את הארץ מלמטה. אבל גם לזה יש מחיר: בתמורה לזרימת המים היציבה נאלצו המצרים לכנות תעלות השקיה מסובכות, או לכתת רגליהם אל היאור וחזרה כדי להשקות את שדותיהם דלי אחרי דלי. אף דבר זה מסמל סוג של תודעה - כזו המעדיפה להסתמך על מקורות בטחון ארציים מאשר לנהל מערכת יחסים תובענית עם ריבון שמיימי, וזאת אפילו במחיר של עבודה פיזית קשה.

כעת נשים לב לכך, ששתי תודעות אלו - המבוססות על שני סוגי משקי מים - מקבילות באופן יפהפה לשני סוגי השילובים שהצגנו לעיל בין הטל והמטר, שילוב גרסאות התהו ושילוב גרסאות התיקון. תודעת מצרים, הנכונה לעבודה קשה ולו בשביל לזכות לחיי נוחות ובטחון, מקבילה לשילוב השלילי, גישת "המטרה: בטלנות" שתיארנו; ותודעת ארץ ישראל, המתמסרת לעבודה רוחנית ומקיפת-כל גם במחיר אי-ודאות גשמית, מקבילה לשילוב המתוקן, שגם בו יש חיבור של עבודה דרוכה (מטר) עם פתיחות רפויה לבלתי-נודע (טל).

הקבלת שני סוגי חיבור הטל והמטר לדימויים של ארצות ישראל ומצרים שופכת אור חדש על סיפור ירידת עם ישראל למצרים והיציאה ממנה. הירידה למצרים (שהתרחשה כזכור בעקבות בצורת קשה) מתגלה כמשל לסוג של הידרדרות, עקב קשיי החיים, מחיי אמונה בחסדי שמים להישענות על יסודות ארציים; ויציאת מצרים חזרה לארץ ישראל (דרך מדבר פרא שאפילו הלחם יורד בו מן השמים) - כמשל לנכונות לשוב ולהתמסר לחיי האמונה.

בין ז' בחשוון בו מתחילים להתפלל על הגשם, לבין חג הפסח בו חוגגים את יציאת מצרים, משתרע החורף. עם בצורת ארוכה מאחורינו, וחורף בלתי-נודע לפנינו, עלינו להקדיש תקופה זו לתפילה עמוקה וזכה לטל ומטר - לשילוב הפנימי, הארצישראלי, של הביטול והמטרה. בעזרת ה', כך נזכה בחורף לשפע טל ומטר כפשוטם, ובחג האביב - ליציאת מצרים אמיתית.

לא לאבד את צלם האנוש

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

ברוך ה' וברוך שמו, אנו רחוקים מכלי המשחית האינטרנטי ומכלי התקשורת, אך אני עני משתמש בשירותי הדוא"ל לצרכי עיסוקי. אל המייל הכשר והמסונן זורמים מידי פעם הודעות מחברים קרובים או רחוקים, שחייבים, משום מה, לשתף את עם ישראל בתצלומים וקטעי וידאו קצרצרים בני דקה או שתיים, והם עוברים ממייל למייל, כידוע לכל מי שיש ברשותו דואר אלקטרוני.

התופעה הזאת מבזבזת זמן יקר, אך גל הטרור האחרון הביא גם לתופעה חדשה ופחות מוכרת, תופעה שבעיני היא מחרידה ומאוד מקוממת. איבוד צלם האנוש שלנו.

אנשים טובים וישרי דרך, חרדים בכל רמ"ח ושס"ה, שולחים זה לזה תמונות וקטעי וידאו מזירות הפיגוע הרבות ל"ע, בהם נראים יהודים פצועים במצבים לא נעימים בעליל, נוטפי דם, עוברים טיפול רפואי ראשוני, בוכים ונאנחים. נשלחים גם גם קטעי צילום של הרוצחים ימח שמם, בזמן פעולתם המחריד או לאחר "ניטרולם", בצורה מבישה וחסרת צלם אנוש. לא שיש להם צלם אנוש, לאותם חיות צמאי דם. אך בשבילנו, בשביל טוהר הנשמה וזכות הנפש שלנו.

בתוככי הכאב והשכול, הפחד והאימה, איבדו רבים מאיתנו את הרגישות היהודית הבסיסית, את קורטוב האנושיות והחמלה שכה טבועים בנו, בני אברהם יצחק ויעקב, והם מעבירים זה לזה מצגות ותמונות של פצועים ויהודים כואבים, במצבים לא נעימים ולא נוחים בעבורם, בלשון המעטה. וכי לא די לו, לאותו יהודי, שהוא נפגע ונדקר, צריך גם לשגר את תמונתו, בעודו שותת דם, בגדיו סתורים ואנשי מד"א מטפלים בו?! וכי יצר הסקרנות הזה הוא כה גדול, עד כדי איבוד המענטשקייט הבסיסי שלנו?!

והאמת היא שהמהירות והפזיזות הזאת, המאפיינת את הדור הטכנולוגי שלנו, מונעת מהבריות לעצור לרגע, לחשוב ולהתבונן, מה מתאים ומה לא, מה ניתן להעביר ומה ראוי למחיקה מיידית. המהירות בה ניתן לשמוע ולראות, להעביר ולקרוא, מונעת מהאדם להפעיל ולו לרגע קט את מוחו ולבבו, כי הרי הכל זז בחלקיק שניה, הכל נכתב, מוסרט ומתועד, מועבר ומופץ, במהירות כה גבוהה, עד שהאדם אינו מספיק לחשוב ולהביט על מעשיו.

"זכות הציבור לדעת" הוא מושג פסול, שלא הומצא בבתי המדרשות ובתי הכנסיות. בעלי הסלולריים הלא- חכמים גרמו נזקים גדולים בהפצת מידע סודי, מידע שיקרי, מידע לא מדויק ומידע שגרם צער רב למשפחות הנרצחים והפצועים. כך למשל קיבלה משפחת הנקין מידע דרך הסלולרי על הרצחם של בנם וכלתם, בטרם הם קיבלו על כך הודעה רשמית ומכובדת. במקום לצלם ולהעביר תמונות והסרטות מזירות פיגועים, אפשר לעשות מה שכל יהודי עשה תמיד בכל הדורות. להוציא ספר תהילים קטן מהכיס ולהגיד כמה קאפיטלאך.

שו"ת חורף
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואלת ירדנה לוי: לפני מספר חודשים אמי ע"ה נפטרה לבית עולמה לאחר מחלה. בימי השבעה פנו אלי מספר ידידות והציעו לי לומר קדיש לעילוי נשמתה, אמנם אני לא הקשבתי לעצתן ואמרתי להן שמעולם לא שמעתי על דבר כזה שאישה תאמר קדיש בבית הכנסת, ולא ראיתי נוהגים כך בשום בית כנסת אורתודוכסי.

אמנם לאחרונה יצא לי להיות מספר פעמים בתפילות שבת ויום חול בבית כנסת גדול וחשוב בעיר מגוריי (וכדי שלא לעורר מחלוקות איני מזכירה את שם בית הכנסת או את עיר מגוריי, וכן אני מעדיפה להזדהות שלא בשמי האמתי) וראיתי מספר לא מבוטל של נשים (כשלוש או ארבע) אומרות קדיש בקול רם בבית הכנסת, חלקן נשים מוכרות ומכובדות בקרב קהילתם. ואני מדגישה שמדובר בבית כנסת אורתודוכסי לכל דבר ועניין.

כשנוכחתי לראות זאת, התחלתי לחשוש שאולי החלטתי לא לומר קדיש על אמי שתחי' אינה החלטה נכונה, ומעתה והלאה כן אצטרף לאותן נשים האומרות קדיש בבית הכנסת בשכונתי, אולם מאחר ובכל זאת נראה לי הדבר זר ומוזר, פונה אני אל הרב בשאלה להורות לי את הדרך הנכונה ללכת בה.

תשובה: לענ"ד יש לשבח את החלטתך שלא לומר קדיש אחרי אמך ע"ה, ובוודאי שאין לך לשנות זאת, ואדרבה יש לעורר על אותן נשים האומרות קדיש בבית הכנסת, ואבאר את דבריי.

הנה שאלה זו כבר נידונה בספרי הפוסקים ומחמת חשיבות העניין אביא כאן את דבריהם.

בשו"ת 'חוות יאיר'[א] דן לגבי אחד שציווה שלאחר פטירתו ילמדו בביתו עשרה אנשים ולאחר הלימוד תאמר בתו קדיש, והסיק שאין לעשות כן כי על ידי כך יחלשו כוח המנהגים של עם ישראל שהם יסוד ועמוד גדול בהלכה ויהיה כל אחד בונה במה לעצמו על פי סברתו ויראו דברי חכמים כחוכא ואיטלולא.

אמנם בשו"ת 'שבות יעקב'[ב] דן בשאלה דומה ומבואר בדבריו שהבת יכולה לומר קדיש בביתה או בבית הנפטר או בבית אחר, אבל בפירוש כתב שם שאין להתיר לבת לומר קדיש בבית הכנסת כלל[ג].

ובספר 'מטה אפרים'[ד] כתב וזה לשונו: 'מי שאין לו בנים רק בת וצווה לפני פטירתו שילמדו עשרה אנשים בביתו בשכרם ואחר הלימוד תאמר הבת קדיש, אין לשמוע לו ויש למחות שלא לעשות כן, ומכל שכן שאין להניח שתאמר קדיש של תפילה ואפילו היא פנויה ומכל שכן אשת איש, חלילה להשמיע קולה ברבים בין בבית הכנסת בין במניין, אלא אם תרצה לזכות את אביה תהיה זהירה בכל עתות

התפילה בין בבית הכנסת בין במניין להטות אזנה באמירת קדישים לענות אמן בכוונה רצויה, ויודע מחשבות יחשוב לה כאילו אמרה וקיימה מצוות אביו[ח].

ובספר 'אלף למטה' על ה'מטה אפרים'[ט] הוסיף וכתב בתו"ד וזה לשונו: 'פשיטא שאין לעשות כן, שקרוב הדבר שיצא שכרה בהפסידה שבמקום אשר חשבה לזכות שם שמים על ידה ברבים, בא מכשול לרבים, וגם מימינו לא ראינו כך, וכדי לזכות לאביה תהיה זהירה לילך לבית הכנסת בעתות התפילה ולהטות אוזן לאמירת הקדיש ולענות אמן שגדול העונה אמן יותר מן המברך ויודע מחשבות יודע תוכן לבה שאילו הייתה זכר הייתה מקדשת ברבים, וחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה כאילו עשה'.

ובספר 'קיצור שולחן ערוך'[י] כתב וזה לשונו: 'הבת אין לה לומר קדיש בבית הכנסת, אך יש אומרים שאם רוצים לעשות מנין בביתה שתאמר שם הרשות בידם, ויש אומרים דגם זאת אין לעשות'.

ובספר 'גשר החיים'[יא] כתב וזה לשונו: 'עיקר תועלת הקדיש הוא באמירת הבן על אביו ואמו, ואם לא השאיר בן אלא בת, אם היא קטנה (פחות מי"ב) יש מקומות הרבה שמרשים לה לומר קדיש בבית הכנסת אחר עלינו ואחר שיר של יום או קודם ברוך שאמר, ויש מרשים לה לומר אפילו הקדיש אחר אין כאלוקינו, אלא שהברכו אומר גבר, ויש מקומות שאין מרשים לה כלל לומר בבית הכנסת, בלתי אם יש מניין בביתה תוכל לומר שם הקדיש, **ובת גדולה לא מרשים בכל אופן לומר קדיש בבית הכנסת.**

ועוד יש לציין לכמה וכמה מראי מקומות מדברי הפוסקים במרוצת הדורות ממגוון העדות שדנו בשאלה זו והתנגדו לכך נחרצות וציינתי בהערה מקומם[יב].

ואחר ראותנו כל זאת יוצא מבואר שלדעת כל הפוסקים הנ"ל אין לאישה לומר קדיש בבית הכנסת וזאת אפילו אם אביה או אמה ציוו אותה שכך תעשה, וכל מה שהתירו (חלק מהפוסקים) הוא רק באופנים מסוימים, כגון בבית ולא בבית הכנסת, בילדה קטנה ולא בבוגרת, וגם להיתרים אלו רבו המתנגדים כמבואר כל זה לעיל.

ולכן משבח אני את החלטתך הראשונית שלא לומר קדיש בבית הכנסת, שדבר זה הוא נגד המנהג הפשוט והמצוי בעם ישראל ונגד כל דברי הפוסקים דלעיל, ובפרט שלפי מה שאני מבין אמך ע"ה לא צוותה אותך לפני פטירתה לעשות כן (וכאמור, גם היא צוותה לעשות כן אין לעשות כן) ולאותן נשים שכן עושות כן יש להעיר ולדבר על לבם ששגגה היא בפיהם לשנות ממנהגי בית הכנסת נגד דברי הפוסקים, ויש לציין למה שכתב בספר 'קיצור שולחן ערוך' וזה לשונו **'אף על פי שאמירת הקדיש והתפלות מועילות להאבות, מכל מקום אין אלו העיקר, אלא העיקר הוא שהבנים ילכו באורח מישור, כי בזה הם מזכים האבות'** עכ"ד, ואותן נשים עושות את העיקר טפל ואת הטפל עיקר, במקום ללכת באורח מישור ובכך לעשות נחת רוח להוריהם, הרי שהן הולכות בדרך עקלקלות וחושבות שבכך עושות הן נחת רוח לנשמות הוריהם, וההפך הוא הנכון עיין בהערה[יג].

והנה אם יש לך אחים או קרובים אחרים שאומרים קדיש על אמך ע"ה, הנה מה טוב, ואם אין מי שאומר קדיש אחרי אמך ע"ה הרי שראוי מאוד לשכור גבר שיאמר קדיש אחרי אמך ע"ה, ויהיה לעילוי נשמתה, ובעז"ה נזכה בקרוב ממש לתחיית המתים ולגאולה השלמה אמן.

בשולי הדברים: יודע אני כי לאחר פרסום הדברים יקומו לדברי מתנגדים, ויחלו לספר כל מיני עדויות על בית כנסת כזה או אחר בתקופה כזו או אחרת, שהייתה אישה שאמרה קדיש, ולא מיחו בה חכמים, ויאמרו שהיה זה על דעת רב כזה או אחר, וכן יביאו עדויות ומראי מקומות מכמה רבנים בדור האחרון (בעיקר מקרב יהדות ארה"ב) שהתירו הדבר, הנה לנו אין אלא מה שכתוב בספרי ההלכה המקובלים מכל הדורות ומכל העדות, שכולם לא התירו לאישה בוגרת לומר קדיש בבית הכנסת כחלק בלתי נפרד מהתפילה (וכאמור לעיל שמי שכן התיר, התיר רק לבת קטנה, או בבית פרטי ולא בבית הכנסת) ואותן עדויות איני יודע מה טיבן, ואם נכונות הן שמא הוראת שעה היא הנכונה לאותו מקום ולאותו זמן ולא ללמד על הכלל יצאה, ושמא לא היה דעת הרבנים נוחה אלא שלא רצו למחות ביד אישה אבלה, ושמא לא היה מדובר כחלק מהתפילה אלא התאספו סביבה עשרה אנשים לאחר סיום התפילה כדי שתוכל לומר קדיש, ויש לנו ללמוד מן המפורש הכתוב בספרי ההלכה ולא מן הסתום הנסמך על עדויות הלוטות בערפל (ועיין עוד לקמן הערה 21)

וראיתי שיש שרוצים להביא סיוע להיתר מדברי ה'אגרות משה'[יא] ולענ"ד אין זו דרכה של ההלכה, להביא ראיה בצורה כזו ועיין הטעם בהערה[יב].

ולסיכום: אין לאישה לומר קדיש בבית הכנסת, וזאת מחמת שלושה טעמים עיקריים, א' זהו נגד דברי הפוסקים מכל התקופות וממגוון העדות, ב' אסור לנו לשנות מהמנהג המקובל ובפרט במנהגי בית הכנסת (כי המנהג הוא עמוד ויסוד חשוב בהלכה) ג' פרצה בגדרי הצניעות, ויש לעמוד על זה בתוקף ובפרט בזמנינו שבעקבות רוח הרפורמה השוטפת לצערנו את ארצנו הק', יש לחשוש שאין הרצון נובע ממקום טהור וד"ל, והנלענ"ד כתבתי.

א - לרבי יאיר בכרך, סימן רכ"ב, הובאו דבריו בפתחי תשובה ליו"ד סימן שע"ו אות ג'.

ב - לרבי יעקב רישר, חלק ב' סימן צ"ג, הובאו דבריו בשערי תשובה סימן קל"ב אות ה'.

ג - ויש להדגיש שהשאלה שנשאלה לשבות יעקב דיברה אודות ילדה בת ארבע שנים שתאמר קדיש.

ד - לרבי אפרים זלמן מרגליות, דיני קדיש יתום שער ד' אות ח'.

ה - ויש שרצו לומר שטעם זה שייך רק במקום שנוהגים שרק אבל אחד אומר את הקדיש אבל במקומות שהרבה אבלים ביחד אומרים את הקדיש אין טעם זה שייך, והנה אין הכרח לכך, ומ"מ אם נתיר אמירת קדיש לאישה על פי זה, ברור שיוצר מצב שנשים יאמרו קדיש גם כשאין גברים שאומרים קדיש, שהרי לא בכל פעם יש גבר שאומר קדיש, ואף אם יש גבר שאומר קדיש פעמים שהוא אומר זאת בקול שקט והאישה תאמר בקול רם, ופעמים שהבית כנסת גדול ולעומדים בצד אחד ישמע רק קולה של האישה, ולכן בוודאי שטעמו של המטה אפרים שייך גם בזמנינו שכל האבלים אומרים קדיש ביחד, ובלא"ה יש עוד טעמים אחרים לאיסור כמבואר בדברי הפוסקים המוזכרים בתשובה.

ו - שם.

ז - לרבי שלמה גאנצפריד, סימן כ"ו סעיף כ'.

ח - לרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, חלק א' פרק ל' אות ח' סעיף ה'.

ט - הנהות בית לחם יהודה על השו"ע ליו"ד סימן שע"ו (כתב בס"ח ואין לבת בקדיש לא דין ודת ואין זה אלא שטות כי הוא כחוכא ואיטלולא עכ"ל) ספר שדי חמד לרבי חיים חזקיהו מדיני אבלות אות ק"ס (אין רשאים לשנות ולעשות חדשה בארץ) באר היטב סימן קל"ב אות ה' בשם ת' כנסת יחזקאל (לבת אין לה קדיש כלל בבית הכנסת) שו"ת תשובה מאהבה לרבי אלעזר פלעקלס ח"ב סימן רכ"ט (אבל בבית הכנסת המיוחד לתפילה לא ראיתי כזה מעולם) שו"ת ציץ אליעזר לרב אליעזר יהודה ולדנברג חלק י"ד סימן ז' (העתקתי כל הנ"ל [דברי הפוסקים המוזכרים לעיל] ראשית בשביל עצם ידיעתן של דברים כשלעצמן באשר שלא פעם כבר נשאלתי על כך...)שו"ת תורה לשמה, המיוחס לבעל הבן איש חי רבי יוסף חיים מבגדד, סימן כ"ז (לא אריך למעבד הכי וצריך למחות בידה) שו"ת משפטי עוזיאל לראשל"צ רבי בן ציון עוזיאל כרך ג' או"ח סימן י"ג (מתוך דברי הראשונים במדרשיהם ודרושיהם, רזי תורה והלכותיהם מתברר שכל ענין הקדיש הוא קבלה מדברי רז"ל, וכיון שכן אין לנו להוסיף על דבריהם ולחדש סברות מדעתנו בדרוש טעמי הקבלה, כי אף למאן דדריש טעמא דקרא לא דריש טעמי קבלה. שכל עצמה וקדושיותה היא הרזיות ומסתורין שבה אין שכלנו מגיע להבנת טעמיה וסודותיה. ולכן אין לנו להוסיף על דבריהם ולא לגרע מהם מדעתנו, הלכך אין לחדש מנהג זה של הגדת הקדיש מפי הבנות, ועיין עוד שם בדבריו) שו"ת עשה לך רב לרב חיים דוד הלוי חלק ה' סימן ל"ג (עלול לגרום הרהור עברה) שו"ת דברי ישראל לרבי ישראל וועלץ חלק ג' סימן ל"ג (מצטט מהחוות יאיר ועוד עי"ש) ספר פני ברוך סימן ל"ד סעיף כ' (כל הפוסקים חולקים על זה וכתבו שאין לה לומר קדיש כלל אפילו בביתה) שו"ת "יחל ישראל" לרב ישראל מאיר לאו (אין להתיר לנשים לומר קדיש בשום אופן) ילקוט יוסף על דיני אבלות לראשל"צ רבי יצחק יוסף עמ' תפ"ח (בוודאי שאינן רשאות לומר קדיש, ואף אם האב כתב צוואה לבתו שתאמר אחריו קדיש...לא תשמע לו, ואם רוצה לומר יש למחות בידה)

י - ומצוי מאוד שאמירת הקדיש על ידי אישה היא נגד דעת ציבור המתפללים שאין דעתו נוחה מנוהג זה שהוא דבר זר ומוזר ולא הורגלו לו, ואמירת הקדיש על ידי האישה פוגעת ברגשות המתפללים, ואותה אישה כופה את דעתה על הציבור והדבר מוביל למחלוקות וכו', ולזה עילוי נשמה יקרא??

יא - או"ח חלק ה' סימן י"ב אות ב'.

יב - האג"מ דן בתשובה הנ"ל האם בפני נשים מעטות צריך לשים מחיצה בבית הכנסת ותוך כדי דבריו כותב 'והנה בכל הדורות נהגו שלפעמים הייתה נכנסת אישה ענייה לבית המדרש לקבל צדקה, או אבלה לומר קדיש' וכוונת האג"מ להוכיח שמבואר ממה שנהגו שבפני אישה אחת באקראי אין צריך מחיצה, ומכאן יש שרצו להוכיח שדעת

האגרות משה להתיר לאישה לומר קדיש בבית הכנסת, והנה א"א להביא ראיה שכך דעת האגרות משה ממשפט שכתב בתשובה שעוסקת בעניין אחר לגמרי, וכי כתבי האג"מ הם ככתבי הראשונים שאנו יכולים לדייק כל מילה מדבריו? ולעצם מה שמעיד האג"מ שכך נהגו בכל הדורות אין זה סותר למה שמובא לעיל בשם הפוסקים משתי סיבות, א' יש לחלק בין אישה שאומרת קדיש בבית הכנסת כחלק מהתפילה, לאישה שבאה לבית המדרש למקום קיבוץ עשרה גברים כדי לומר קדיש שזה דומה לאישה שאומרת קדיש בביתה או בבית אחר שהשבות יעקב התיר, ב' מי יימר לן שכוונת האג"מ שאותה אישה הייתה אומרת קדיש בעצמה? שמא כוונתו שהייתה נכנסת לבית המדרש כדי לארגן שיאמרו קדיש על בעלה, וכמו האישה הענייה שנכנסה לבית המדרש לקבל צדקה, הייתה אישה זו נכנסת לבית המדרש כדי לארגן את אמירת הקדיש, הגע בעצמך, אם כך היה המנהג בכל הדורות איך יכול להיות שכל הפוסקים שלעיל כותבים שמנהג זה הוא דבר זר וכזאת לא שמענו וכו', וכי לא ידעו מה'מנהג' בכל הדורות? סוף דבר, הרוצה על סמך משפט זה של האגרות משה לצאת בקביעה כי דעת האג"מ להתיר שאישה בוגרת תאמר קדיש בבית הכנסת במהלך התפילה הוא חוטא לאמת ומסמא עיני הציבור. והנה הגרי"א ענקין אכן כתב להתיר (מאמר בקובץ הפרדס אדר תשכג, ונדפס בכתביו חלק א מאמרים סימן ד וכן בחלק ב' פרק א' סימן ד') לנערה לומר קדיש בעזרת נשים, והשיגו על דבריו בשו"ת מנחת יצחק חלק ד' סימן ל' אות א', ובשו"ת יחל ישראל סימן פ"ד, וגם אם לא נקבל את השגתם מ"מ הוא דעת יחיד נגד כל הנ"ל (וראה מה שכתב הרב נריה גוטל במאמר תגובה שהתפרסם בכתב העת 'צהר' כרך ח', אודות צורת ההתנסחות של הרב ענקין שמבואר שאין דעתו להתיר לכתחילה הנהגה קבועה כזו) ומה שמביאים עדות בשם הגרי"ד סולובייצ'יק שדעתו הייתה להתיר, כתב בספר 'רץ כצבי' ענייני נשים בהלכה חלק א' סימן כ"ב שפלא שתלמידיו המובהקים של הגרי"ד לא הביאו הוראה זו בשם רבם, ומ"מ גם אם כן, עדיין הדבר בגדר דעת יחיד נגד דעת כל הפוסקים הנ"ל, ונגד המנהג הפשוט, וכל המשנה ידו על התחתונה (ופשוט שלא תמיד יש ללמוד מפסק שאולי יש לו מקום ביהדות ארה"ב לדעת חלק מהרבנים, למה שמתאים כאן למציאות בארץ ישראל)

סיפור לשבת

יום כיפור שני של גלויות

/ משה ארלנגר*

תמיד ידעתי שהחיים מלאי הפתעות. אך ככל שאני מחשיב עצמי לבקי ומנוסה, שום דבר לא הכין אותי לסיפור הזה, אליו נחשפתי כשהחיים הובילו אותי אל בית הכנסת הגדול שבעיר פרנקפורט בגרמניה. הייתי בדרכי לשוב לביתי מנסיעה דחופה לחו"ל, כשנחתנו חניית־ביניים בפרנקפורט. עיכוב בלוח הטיסות והעובדה ששדה התעופה בנתב"ג נסגר לטיסות יום אחד בשנה, גרמו לכך שנאלצתי לשהות דווקא ביום הכיפורים על אדמת גרמניה.

בעשרים השנים האחרונות, למעשה מיום שסיימתי את לימודי בישיבה ונישאתי, התפללתי במקום קבוע. אני אוהב את התפילה אצלנו. תפילה ישיבתית, אווירה רצינית. גם בעלי התפילה, קולם ערב ופרקם נאה. והנה, לראשונה מזה שנים, לא אעבור את היום הקדוש במקום בו קבעתי מקומי, ולוואי ואלוקי אברהם יהא בעזרי.

עדכנתי את בני משפחתי, פניתי אל נציג חברת התעופה ובפי בקשתי, לשכן אותי בבית מלון בקרבת בית כנסת. הפקיד האדיב שיכן אותי במלון קטן, מרחק הליכה סביר מבית הכנסת הגדול של פרנקפורט. המחשבה על יום כיפור באדמת גרמניה, יש בה כדי לחלחל נפשו של כל יהודי. זכר משפחתי וקרובי שנספו בשואה צף ועלה מירכתי מוחי ומילא את מחשבתי וליבי. התפללתי מנחה בחדרי, ואלתרתי לעצמי סעודה מפסקת.

היום יפנה ואני אפנה אל בית הכנסת. רגלי הובילוני כשהן נעולות בנעלי בית. לבוש הייתי בבגדי יום חול, ללא קיטל וללא מחזור, והטלית מקופלת תחת זרועי. בלבי תחושה חמצמצה של פספוס ומנגינות התפילה האהובות והמעצימות, מתפזמות מבין שפתי.

מבנה אדיר מימדים קיבל את פניי. לכזה בית כנסת מפואר לא ציפיתי. גם מקווה טהרה יש במקום. חיש טבלתי, נטהרתי ופניתי להיכל, שכבר היה מלא מפה לפה באלפי אנשים. הפאר וההדר שפגשתי שם, לא ראיתי מעודי. נברשת בדולח אדירה משתלשלת במרכזו של בית הכנסת, שכתליו מחופי אבן וויטראז'ים מדהימים, זוהרים בשלל צבעים. קרני השמש הנוטה להעריב, משתברות על אלפי המתפללים העטויים בטליתות לבנות בוהקות, שזורות פסים, בצבעים מצבעים שונים.

"שולם עלייכם ר' אידי!" קיבל את פני הגבאי, ובבדל חיוך מנומס, מיהר לסדר לי מקום. מחזור נשלף מאי־שם. נוסח התפילה, שהודפס חציו בלשון הקודש וחציו ברוסית, הזכיר לי את שידעתי, שבגרמניה קיימת קהילה גדולה של יוצאי ברית המועצות. קבלת הפנים הלבבית הרגיעה במעט את נפשי הסוערת ורוחי מעט שבה אלי. אני במערב וליבי בפינתי בבית הכנסת השכונתי.

דממה! רק קול רשרוש דפים נשמע כשאלפיים איש עומדים במקומם, כולם מחכים לחזן העומד להתחיל בתפילת 'כל נדרי', ידיו תומכות את צידי התיבה, לראשו מצנפת חזנים, עטוי בטלית מוכספת ובקיטל לבן בוהק. הכל מוכן לרגע הגדול. אחרוני המאחרים נכנסים ומתכנסים בירכתים, איש בכיפתו ואיש באמנותו. הבטתי סביבי וראיתי שרוב המתפללים, מבגדיהם ניכר שאינם מחובשי בית הכנסת ואין כיפתם אומנותם. אך, אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוונו ליבם כאיש אחד־ בלב אחד. על דעת המקום ועל דעת הקהל. עוד אני שקוע בסקירת ההיכל והמתפללים שסביבי וארון הקודש נפתח. הרב וראש הקהל עומדים משני צידי התיבה וספר תורה בפרוכת קטיפה לבנה בידיהם. קולו של החזן מרעים וממלא את ההיכל. "על דעת המקום ועל דעת הקהל, בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה, אנו מתירים להתפלל עם העבריינים". המילים הכה קדושות, כשהן מתחברות למנגינה המיוחדת של 'כל נדרי', מקבלות עוצמות אדירות כל־כך. קולו של החזן נשנק. חשתי שהוא בסערת רגשות אדירה. ושוב קולו הולך ומתעצם, עולה לאוקטאבות ויורד. ההיכל כולו נרעד מעוצמת הקול.

המשך בעמוד הבא...

האקוסטיקה המדהימה וקולו הייחודי, הרטיטו כל נים בליבי. וכך אני נסחף ומתרומם, מ"ישיבה של מטה" לרקיעים עליונים, "אההההי כל־נדרי" דמעו עיני, חשתי שבישיבה של מעלה נבקעים הרקיעים, ואבן מקירות ליבי זעקה: "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". דמעותיי שטפו את הדיו שעל המחזור ונחתו בזו אחר זו, על משענות הספסלים המהודרים.

דחף בלתי נשלט הוביל אותי בתום התפילה אל החזן. בעיניים נפוחות ואדומות.

"גמר חתימה טובה" לחצתי את ידו והצגתי את עצמי. ייחלתי, שאולי יספר לי על עוצמת הרגש המתפרצת, זו שמעולם לא חוויתי קודם לכן ושום דבר לא הכין אותי לזה.

"גמר חתימה טובה, ושיתקבלו תפילותינו", ענה לי. "קוראים לי צדוק גרינוולד, אבל כולם קוראים לי צודיק". "תשמע ר' צודיק, אתה חייב להסביר לי מה עושה את ה'כל נדרי' שלך לכל־כך מיוחד ומרגש". "אתה שואל מה כל כך מרגש אותי ב'כל נדרי'?" ענה בחיוך נבוך. "אם זימנה אותך ההשגחה ביום כיפור דווקא לכאן, כנראה שיש סיבה. ואולי שווה שפספסת את הטיסה, רק בשביל לשמוע את הסיפור שלי".

מזה כמה שנים שאני משמש כחזן הראשי וניגש כ'שליח ציבור' בימים הנוראים, כאן בבית הכנסת הגדול שבפרנקפורט. כנצר לניצולי שואה, אני מרגיש זכות גדולה לגשת אל התיבה דווקא כאן, במדינה הזאת, על האדמה הארורה. מה שקרה לפני מספר שנים, שינה לי את החיים. היה זה מוצאי יום הכיפורים. האורות הגדולים כבו מזמן, אחרוני המתפללים עזבו את בית הכנסת ממהרים לביתם לשבור את הצום, והגבאי נעל את השערים. אני, שהתעכבתי מעט בבית הכנסת, יצאתי מיציאה צדדית. בטני המקרקרת והפה היבש מהצום, החישו את פעמי אל האכסניה שלי. סמוך לשערים הגדולים, בכניסה הראשית לבית הכנסת, אני רואה אדם כבן חמישים, על שיערו הארוך והמתולתל מונחת בגאווה ומהודקת בסיכות, כיפת משי לבנה. משראה אותי יוצא, פנה אלי.

בספק יידיש ספק גרמנית, ובמבטא שהסגיר את מוצאו הרוסי, שאל אותי: למה שערי בית הכנסת נעולים? האם זה לא היום שבו מתפללים כל נדרי? שתקתי.

בבקשה תענה לי! למה שערי בית הכנסת נעולים?, סנט בי האיש.

הבנתי שהאיש טעה ביום והגיע ל'כל נדרי' אחרי נעילת השער. לבי נקרע. הרגשתי שאני לא יכול לאכזב אותו. מצד שני, יום כיפור כבר עבר ומה אענה לו? תשמע יהודי, יום כיפור היה אתמול , גמגמתי. ניסיתי להסביר לו שיום כיפור עבר ו'כל נדרי' יהיה רק בעוד שנה, שכל המתפללים כבר עזבו והלכו לשבור את הצום. האיש אחז את ראשו בידו והתחיל ליבב כילד קטן. ממרר בבכי. "אתה יודע", אמר לי. "מעולם, לא קרה לי שפספסתי כל נדרי. אבא אמר לי, שכל עוד אלך לבית הכנסת ביום כיפור, לא תתנתק מהעם היהודי. הבטחתי לאבא, שאלך כל שנה לבית הכנסת ביום כיפור.

"אתה מבין? זה הקשר שלי עם אבא שכבר איננו, הקשר היחיד שלי לזה שאני בכלל יהודי" . וכך מולי מתפרק לרסיסים יהודי בן חמישים, שכל רצונו היה להגיע לבית הכנסת לתפילת 'כל נדרי'. נשברתי ונקרעתי בתוכי, הנחתי שתי ידיים על כתפיו ואמרתי לו:

"לא הפסדת כלום. אני החזן כאן בבית הכנסת, בוא איתי, נכנס שנינו אל בית הכנסת ונתפלל 'כל נדרי'.

נכנסתי איתו אל בית הכנסת מהכניסה הצדדית. שני יהודים, אחים. ידי כרוכה על כתפו.

הארתי במקצת את אפלולית ההיכל ובית הכנסת נגה באור עמום משהו. אלפי כיסאות ריקים. ואני והוא, פוסעים אל התיבה, שלובי זרוע.

הושבתי את האיש על כיסא סמוך לידי ונתתי בידו מחזור. חבשתי שוב את המצנפת, התעטפתי בקיטל ובטלית והתחלתי להתפלל 'כל נדרי'.

מה אומר לך, זה היה ה'כל נדרי' הכי חזק שהיה לי, בכל ימי חיי. רק אני, הוא והקב"ה. כזו התרגשות, כזו תחושה עילאית, התפשטות הגשמיות ממש. שכחתי מהצום, מהגרון היבש והייתי מרוכז כל כולי, רק במלות התפילה, תפילה אחת שמחברת יהודי מרוחק, אל אבא שלו. בעצם גם אל האבא שלי, האבא של כולנו.

עברו שנתיים ואני רואה אותו שוב, בבית הכנסת. הפעם, הוא לא התבלבל בתאריך. ניגש אלי בהיסוס. "אתה זוכר אותי"? שאל. "איך אפשר לשכוח?" עניתי. אתה ה'כל נדרי' הפרטי שלי". האיש חיבק ונישק אותי ואמר: "תדע לך, לעולם לא אשכח את המתנה הענקית הזו, שנתת לי". וזהו, מאז לא ראיתי אות שוב.

ובכל פעם, כשאני ניגש אל התיבה ומתחיל 'כל נדרי', הפנים שלו עולות מולי ובשרי נעשה חידודין חידודין. הדמעות פורצות והלב עולה על גדותיו. פתאום המילים "ונסלח, לכל עדת בני ישראל, ולגר, הגר בתוכם" מקבלות משמעות.

"אתה יודע מה?" הוסיף צודיק. "כל קריירת החזנות שלי, שווה רק בשביל הכל נדרי הזה"..

אם ננעלו דלתי בית הכנסת, שערי דמעות לא ננעלו. לא ננעלו אז, וגם עכשיו כשאני כותב את הסיפור הדמעות ניגרות.

ומאז, בכל שנה, ה"כל נדרי" שלי, הוא בעצם ה"כל נדרי" של ר' צודיק והיהודי שאת שמו לא אדע לעולם.

* ותודה למשה בכר.

שביבים / שאול שיף

ונתן לך רחמים...

(מתוך דברות קודש מכ"ק מרן האדמו"ר מראזלא שליט"א ליל שב"ק פ' נח תשע"ו)

הערב (ד' חשון) הילולת הגה"ק רבי קלונימוס קלמיש מפיאסצנא זי"ע. אם זכיתי לגעת בקצה קצהו של תורת החסידות הרי שמוטלת עלי חובת הכרת הטוב לבעל ההילולא וספריו הק' שמהם שאבתי את דרך הלימוד וההבנה בתורת החסידות.

רגילים היו בני הישיבה שבליל סליחות "שלש עשרה מדות" שבין כסא לעשור, היו נכנסים למרן ז"ל לשמוע מוסר מפיו. פעם דחקו ונכנסו אינשי דלא מעלי, לשנה האחרת סירב רבנו לומר את דבריו כדרכו בכל שנה. רק בשלחנו פנה אל הקהל ואמר, טבעו של אדם שהוא נמשך לשמוע דברים מזעזעים ולהוט להאזין לחדשות איומות שיש בהן משום גירוי צורב, דברים המקפיצים את הלב ממקומו, כשם שאדם להוט לשתות יי"ש הצורב את כל גופו ונהנה מן הצריבה, וזהו גם סוד התשוקה לשמוע דברי כיבושין, וכאן פנה אל הקהל ואמר, ואם אתם רוצים לשתות יי"ש האם מוכרח אני לשמש במקום כוס עבורכם? ודברים אלו מספרים התלמידים ירדו חדרי בטן ועוררו את הלבבות יותר מכל דברי כיבושין.

סיפור זה יש בו לימוד לימים אלו בו הלב נחרד כל פעם מחדש מהמקרים הקשים העוברים עלינו, ורודפים אחרי כל פירור מידע לדעת ולשמוע ובעיקר לראות תמונות מזעזעות ומחרידות, והנה האוה"ח הק' אומר (דברים יג יח), ונתן לך רחמים ורחמך. כוונת מאמר זה כאן, לפי שצוה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שסיפרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם, ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה עצמה תהיה נשרשת ברוצחי עיר הנדחת.

לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' "רחמים", הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות, מקור הרחמים ישפיע בהם "כח הרחמים" מחדש לבטל כח האכזריות שנולד בהם מכח המעשה, ואומרו ורחמך, העיר בזה, שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי, כמו כן יתנהג ה' עמו, שאין ה' מרחם אלא לרחמן (שבת קנא עמוד ב'). כח הראי"ה והשמועה יש לה גם כן השפעה עצומה על נפש האדם, ובימים אלו כשצריכים לעורר רחמי שמים מרובים, כל ראי"ה מיותרת וכל עיסוק מיותר בפרטי מעשה האכזריות, מטמטם את הלב ומכהה את החושים, וממעט את הרגשת המכה שקיבלנו שכל מטרתה אינה אלא לעורר הלבבות לחשבון נפש ולתיקון המעשים.

הרי בעבר כשגרו בעיירות וכפרים, אפשר היה לעבור כל החיים בלי לשמוע חדשות מזעזעות ואם כבר שמעו הרי שזה עורר לתשובה ולחשבון נפש, ואילו היום מרוב מקרים ששומעים הלב מטומטם והרגש אבד,כאשר עוד מוסיפים לחטט בפרטי הפרטים ובתמונות המיותרות לגמרי, לא נשאר כבר כלום, וזה מוליד את התופעה המבישה שחדר למחננו שמתקבצים למקום הפיגוע להדליק נרות, ושרים כביכול "שירי נשמה", דבר שנלקח מתרבות אנשים חטאים שאין להם ריח של תורה וירא"ש.

נרות, מקומם בבית האבל ר"ל, ובבית המדרש, לא ברחובה של עיר, ולעילוי נשמת, אומרים פרק תהלים ומשניות, ומתפללים ביתר מתינות ובכוונה, האם אנשים אלו אמרו לפחות ברכה אחת יותר בכוונה לעילוי נשמתו, האם התפללו תפלה אחת יותר בכוונה, האם משנה אחת למדו לעילוי נשמתו, או לפחות אמרו פרק תהלים אחד, אלא שזה פועל יוצא מאותו טמטום הלב וכהות החושים שאבדו. אל נא נוסיף לזה בתמונות ושמיעות מיותרות, די במה שבהכרח מגיע לאזנינו. יעזור השי"ת שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il